

שמורת החולה

רצף של שלושה בולים נועד
להמחיש את עושר המינים
בשמורת הטבע, בעבר ובהווה

אגם החולה שמצפון לכינרת עבר תהפוכות רבות מאז ראשית ההתיישבות הציונית באזור. הביצות שורצות הקדחת שהתפתחו סביב האגם הפכו אותו למטרד ועודדו את ישראל הצעירה ליזום את ייבוש האגם. לצד פינוי אדמות חקלאיות נגרם לטבע נזק רב, אשר הוביל לשיקום חלקי של האגם והכרזה עליו כשמורת טבע. הבולים נועדו להציג את הטבע המתעורר בשמורה המטופחת לצד הנזק שנגרם עקב מבצע הייבוש.

אגם החולה

אגם החולה השתרע בעבר על שטח של כ-60 ק"מ רבועים, מיעוטם אגם של ממש ורובם ביצות של מים עומדים. מזג האוויר החם, האופייני לעמק הירדן, והמים הזמינים, הפכו את האזור לחממה טבעית, בית גידול מופלא למגוון רחב של צמחיה ובעלי חיים. חוקרי הטבע המוקדמים בארץ ישראל גילו במהרה את חשיבות האגם כסביבת מחייה, וזיהו בו ובקרבתו מינים רבים מספור של צמחים ובעלי חיים, חלקם נדירים ומיעוטם ייחודיים לאזור.

עבור חלק מן המינים היווה אגם החולה את הקצה הרחוק של אזור תפוצתם, דוגמת גומא הפפירוס (*Cyperus papyrus*), עבורו מהווה האגם את מקום המחיה הטבעי הצפוני ביותר שלו. צמח זה הופיע בעבר על בול דואר האוויר שהונפק בשנת 1956 ומראה את נוף החולה.

אגם החולה

מאז זכה אגם החולה לייצוג דל מאד בבולי ישראל.

מפה כללית של האגם שולבה
בשובל הבול משנת 1959
שהוקדש לציון יובל המושבה
יסוד המעלה.

מראה האגם במבט מן
האוויר הופיע כרקע
לאחד מבולי ציפורי
בקעת הירדן משנת
2002.

אגם החולה

בנוסף, נוף האגם הופיע באחד מבולי שמורות הטבע, שהונפק בשנת 1990, שם נראה גומא הפפירוס, לצד פרח הנופר הצהוב (*Nuphar lutea*), מצמחי המים יותר יפים ומרשימים שניתן למצוא באזורנו, שעמק הירדן מהווה את הקצה הדרומי מערבי של התפשטות הטבעית באסיה. בשובל הבול מופיעה דמותו של השקנאי המצוי (*Pelecanus onocrotalus*), שהשמורה נמצאת בנתיב הנדידה השנתית שלו ומהווה בית מזמין ונוח לעופות המעטים, שלא השלימו את מסלול הנדידה שלהם ליעדם באירופה או באפריקה.

עיצוב בולי שמורת החולה

לקראת שנת 2007 החליט השירות הבולאי לחזור ולהקדיש סידרת בולים לעושר בעלי החיים והצמחים הקיימים בשמורת החולה.

בבולי הסידרה ובשובלי הבולים תוכנן לשלב לא פחות מעשרים ושלושה מינים של בעלי חיים וצמחים. בין אלו ניתן למנות ארבעה מיני יונקים, תשעה מיני ציפורים, מין אחד של זוחל, מין אחד של דו-חי, שלושה מיני דגים וחמישה מיני צמחים. רבים ממינים אלו הופיעו זו הפעם הראשונה בבולי ישראל.

ביצוע העבודה הופקד בידיו של המעצב הגרפי טוביה קורץ, אשר התמחה בין היתר בציור עולם הטבע והפך למעצב הבולט של בולי החי והצומח בארץ ישראל.

גיליונית זיכרון חיות התנ"ך (2005) בעיצובו של טוביה קורץ

עיצוב בולי שמורת החולה

בולי שמורת החולה, המציגים הן את תיאור עולם החי והצומח העכשווי והן את תיאור המציאות בימים שלפני ייבוש החולה, העמידו בפני טוביה קושי מיוחד. כיצד ניתן לשלב את בעלי חיים בני זמננו עם מינים שתמונותיהם הקיימות היחידות הן שרטוטים בספרי זואולוגיה בלים מזוקן?

טוביה כבר התמודד עם בעיה דומה בעבר, כאשר עיצב בשנת 2000 את סידרת בולי הדינוזאורים. בבולי שמורת החולה עקף טוביה את הבעיה במידה רבה בזכות השימוש בגווני כהה ובהיר (שחור/אפור/לבן) לציור המינים שנכחדו.

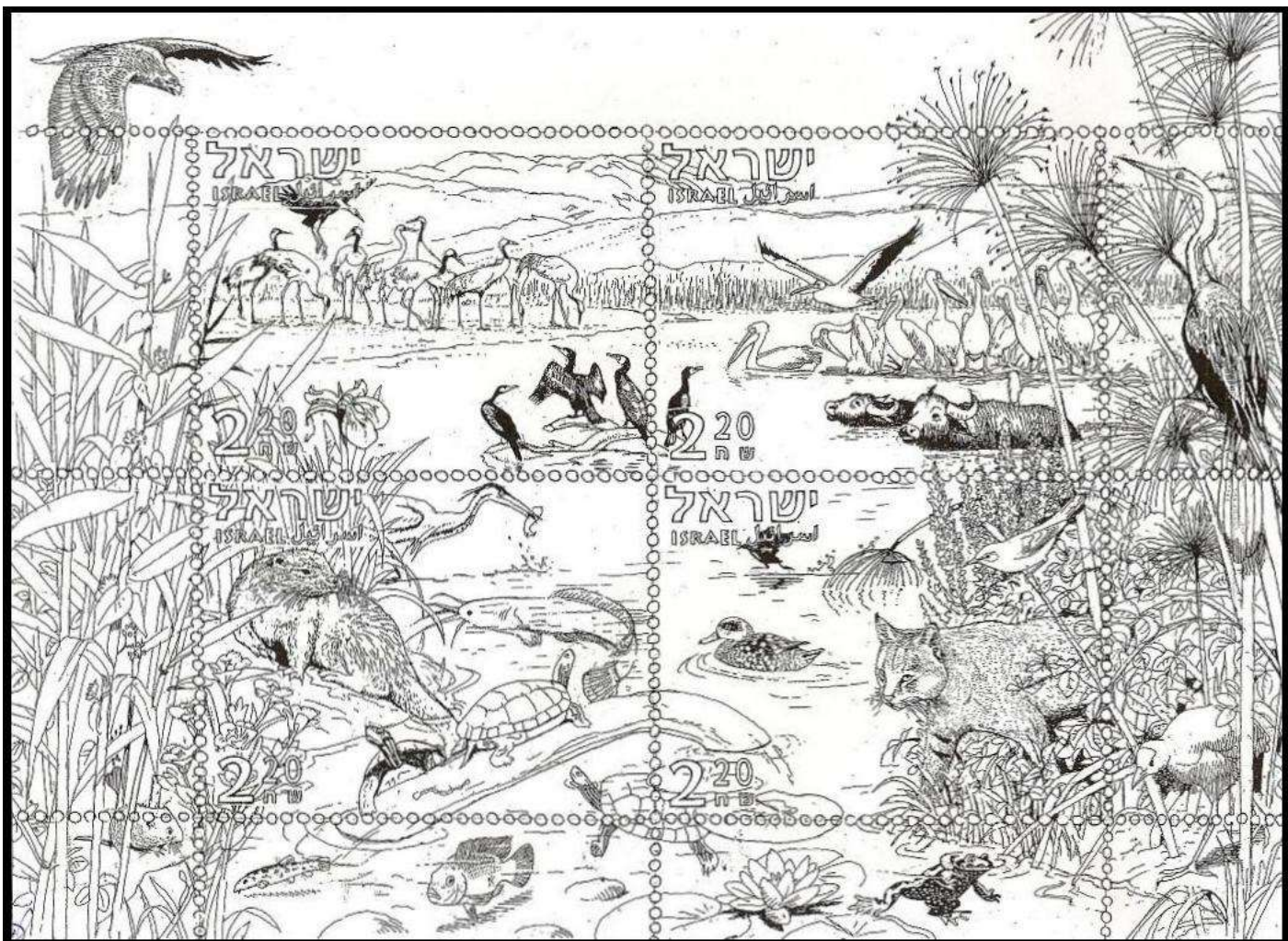
השגת תמונותיהם של בעלי חיים הקיימים בימינו היא עניין קל יותר, אולם גם כאן לא חסך טוביה קורץ מאמצים כדי להגיע לתוצאה מדויקת ככל האפשר. בין היתר הוא ביקר בגן הזואולוגי ברמת אביב, צילם את חתול הביצות הנמצא בו, והשתמש בצילומים לצורך עיצוב תמונת החתול בבול שמורת החולה.

עיצוב בולי שמורת החולה

בולי שמורת החולה תוכננו לראשונה כרביעייה, בפורמט דומה לזה שנעשה בו שימוש בגיליונית חיות התנ"ך. הדגש ניתן ליצירה של תמונה משותפת אשר תתפרס על פני ארבעת הבולים ותשקף את נוף שמורת החולה.

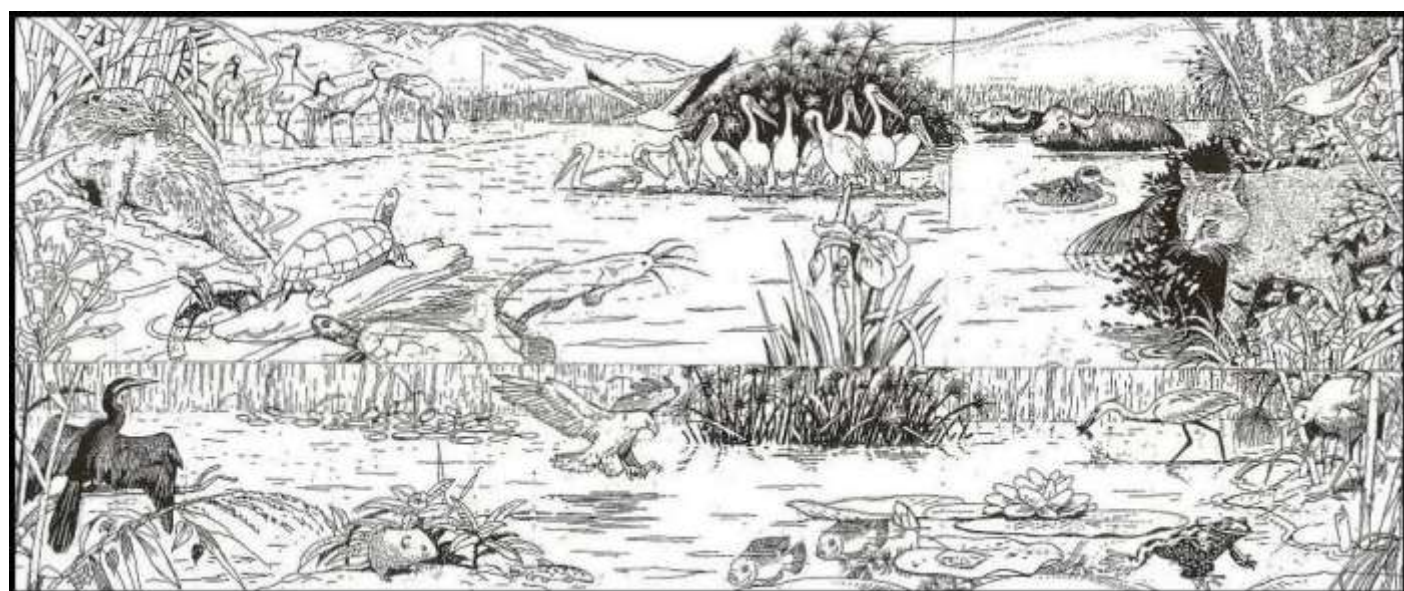
ציור הקו שלהלן מראה את ההצעה המקורית לגיליונית עם ארבעה בולים, שהגיש טוביה לשירות הבולאי.

עיצוב בולי שמורת החולה

בשלב זה חל שינוי בתוכנית ההנפקה, והוחלט להסתפק בשלושה בולים בלבד, אשר יונפקו בשתי צורות: בקונטרס שיכיל זוג מכל אחד משלושה הבולים, ובגיליון חריג בן תשעה בולים, בו יופיע כל בול שלוש פעמים במקומות שונים לרוחב השורה.

ציור הקו, שהוגש על ידי טוביה לשירות הבולאי לאחר שינוי הדרישות, מציג את העיצוב המתוכנן לפני הוספת הצבעים ליצירת התמונות שיודפסו. בשרטוט הקו ניתן לראות את קווי ההפרדה בין הבולים, ואת ההבחנה בין עיצוב הבולים לבין עיצוב השבלים. השוני בעיצוב בין הבולים והשבלים בא לידי ביטוי גם בהצגת שני החלקים השונים ללא רצף עיצובי בתמונה. הצגה זו מדגישה את השינוי שחל בעושר הביולוגי באגמון מאז מבצע ייבוש החולה, שנערך בשנותיה הראשונות של המדינה, ובשוני במגוון מיני צורות החיים הקיימות בו.

עיצוב בולי שמורת החולה

לאחר הוספת הצבע ניתן לראות בבירור את ההפרדה בין העיצוב של הבולים הצבעוניים, הנראים כתמונות שצולמו זה עתה, ובין העיצוב של השובלים, הנראים כתמונות שצולמו בשחור-לבן בימי קום המדינה. בעלי החיים והצמחים המופיעים בשובלים הם ממינים שנכחדו או שהפכו לנדירים במיוחד באזור עם ייבוש החולה, ולעומתם אלה המופיעים בבולים הם ממינים שניתן לראותם בשמורה בשפע גם בימינו.

עם התקדמות העבודה על עיצוב הבולים, סודרו המרכיבים השונים כך שבכל סידור של הבולים תיווצר תמונה רציפה. דבר זה אפשר את יצירת הגיליון המורכב כך שכל שורת בולים תיצור רצף גרפי שאינו נקטע במעבר מבול אחד למשנהו.

עיצוב בולי שמורת החולה

מעבר לסידור הפרטים, שונה גם עיצוב השבילים. במקום שייראו כתמונה בשחור-לבן, הם נראים עתה כצילום עתיק שהצהיב עם השנים, דבר המדגיש את העובדה שמדובר במינים שאינם מהווים עוד חלק מעולם החולה בימינו.

בצורתם הסופית מכילים הבולים תמונות מלאות חיים ותנועה. חתול בר יוצא מסבך שיחים, שקנאי נוחת בקרבת קבוצה של בני מינו, ציפור מים לוכדת במקורה דג, עיט כמעט נוגע במים ונראה כעומד ללכוד טרף הנסתר מעינינו, וכך הלאה. העיצוב מעניק למתבוננים תחושה של צילום שנעשה בעת ההתרחשויות, ומעשיר את חוויית הצפייה.

בולי שמורת החולה - הגיליון

אחת הדרכים בהן שווקו בולי סידרת שמורת החולה הייתה במתכונת של גיליון חריג, אשר הכיל תשעה בולים. בכל אחת מן השורות בגיליון שולבו הבולים בסדר שונה, כאשר בשורה התחתונה, זו הכוללת את הבולים עם השבלים, שולבו הבולים כך שהם שיקפו את התמונה הפנורמית של נוף אגם החולה בהווה ובעבר.

בולי שמורת החולה - הקונטרס

הבולים הדביקים שולבו בחלקו הפנימי של קונטרס שמורת החולה בלי לייצג את הרצף היוצר את התמונה הפנורמית. הכריכה החיצונית של הקונטרס שיקפה במידה מסוימת את התמונה הכוללת של נוף אגם החולה, למרות הצבע האפור בה הודפסה.

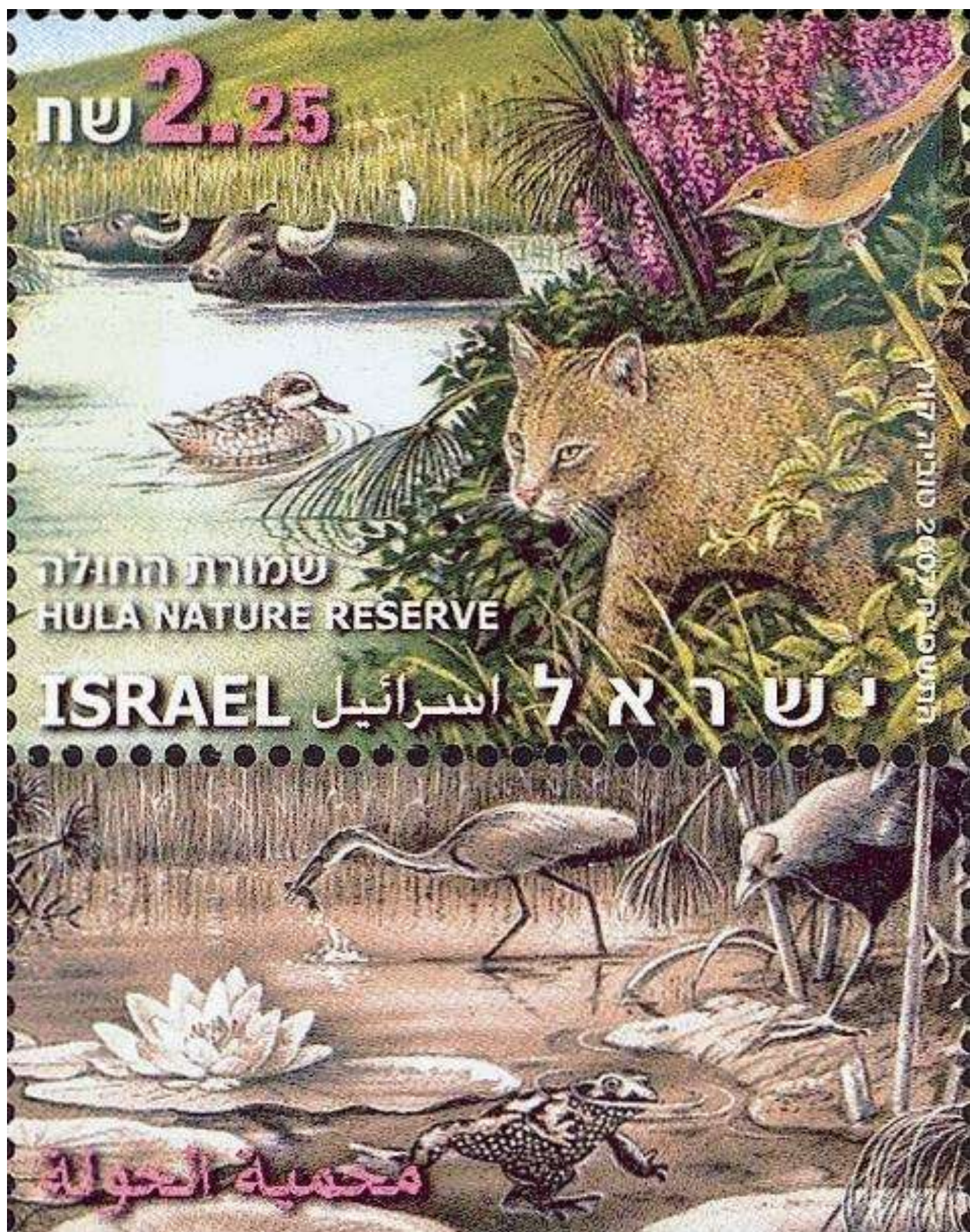

הכריכה החיצונית של קונטרס שמורת החולה

חלקו הפנימי של קונטרס שמורת החולה

בול 1

שח 2.25

שמורת החולה
HULA NATURE RESERVE

ישראל ISRAEL

הדפסה: 2600 סביר לזמן

محمية الحولة

פירוט המינים בבולים - בול 1

קנית קטנה - *Acrocephalus scirpaceus*

(ציפור חומה-צהובה בצד ימין), עוברת אורח נפוצה שקבוצות גדולות שלה שוהות במהלך הקיץ בצפון הארץ בקרבת מקווי מים.

פטל קדוש - *Rubus sanctus*

(צמחים עם פרחים ורודים בצד ימין), שיח נפוץ בצפון ובמרכז הארץ שיוצר סבכים צפופים ליד מקורות מים מתוקים. פירותיו המתוקים טובים למאכל אדם.

חתול ביצות - *Felis chaus*

(חתול היוצא מתוך הפטל הקדוש), אחד משלושה מיני חתול בר המוכרים בארץ, חתול הביצה נמצא לרוב בסמוך למקורות מים מתוקים.

פירוט המינים בבולים - בול 1

ברווז משויש - *Marmaronetta angustirostris*

(שוחה במרכז הבול), עוף מים יציב בארץ, בעיקר באזור החולה ובבריכות דגים בצפון, שמהן נעשים ניסיונות מתמשכים לגרשו.

תאו מים אסייתי - *Bubalus bubalis*

(זוג טובל במים ברקע), בקר בר האופייני למרכז אסיה מדרום להרי ההימלאיה ולדרום מזרח היבשת. קבוצה קטנה חיה באזור החולה, בקצה המערבי של תחום התפוצה של מין זה, הרחק מחוץ לאיזור המחיה העיקרי.

אנפית בקר - *Bubulcus ibis*

(על גב אחד התאואים), שוכנת קבע נפוצה בארץ, בעיקר בצפון עמק הירדן, בעמק יזרעאל ובשרון.

פירוט המינים בבולים - שובל 1

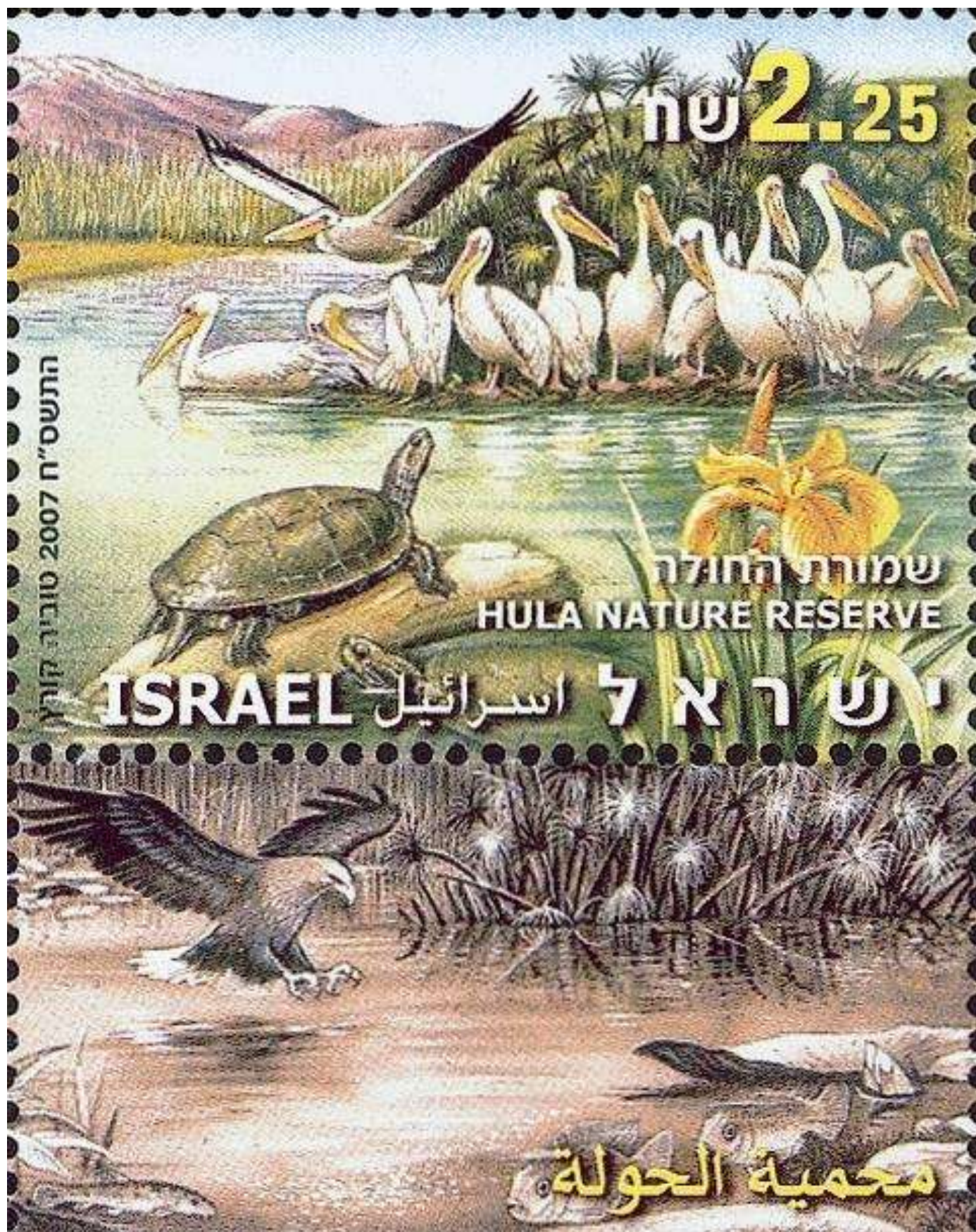
פורפוריה כחולה (תרנגולת שלמה) - *Porphyrrio porphyrio*
(ציפור מתקרבת למים מימין), עוברת אורח נדירה בארץ. על אף תצפיות בודדות שדווחו בעשורים האחרונים ולא אומתו, ככל הנראה נכחדה בארץ עם ייבוש החולה.

אנפת גלית - *Ardea Goliath*
(ציפור לוכדת דג במרכז), אורחת נדירה למדי בתקופות הנדידה, לא ידוע על פרטים יציבים בארץ.

עגולשון שחור גחון - *Discoglossus nigriventer*
(צפרדע שוחה במימי הביצה), מין דוחי זה התגלה בחולה בשנת 1940, נודע כמין ייחודי לאזור וסברו כי נכחד עם ייבוש החולה.

נימפאה לבנה - *Nymphaea odorata*
(צמח מים המופיע גם ברקע השובל של הבול השמאלי), צמח מים מרשים שנכחד בארץ עם ייבוש החולה. נעשים מאמצים לבסס אותו מחדש בחולה כחלק מהניסיונות בעת האחרונה לחדש את עושר המינים והסביבות באגמון.

בול 2

פירוט המינים בבולים - בול 2

אירוס ענף - *Iris pseudacorus*

(הפרח הצהוב בחזית), פרח נפוץ בכל רחבי הארץ הן כפרח בר והן כפרח תרבותי בגינות פרטיות וציבוריות.

צב בצה - *Mauremys caspica*

(על סלע בחזית ובמים לצדו), עד לאחרונה נפוץ למדי במרכז וצפון הארץ, אבל בעשור האחרון האוכלוסייה קטנה עקב הרס וצמצום אזורי המחיה שלו. ייתכן שנמצא בסכנת הכחדה בארץ.

פירוט המינים בבולים - בול 2

שקנאי מצוי - *Pelecanus onocrotalus*

(קבוצת עופות במרכז), להקות גדולות עוברות בארץ בתקופות הנדידה. פרטים מעטים נושרים מהן ושוהים כאן עונה או שתיים לפני שהם מצטרפים מחדש לחבריהם הנוודים. כמו כן ידועה אוכלוסיה יציבה בקפריסין.

גומא הפפירוס - *Cyperus papyrus*

(סבך צמחים ברקע), האוכלוסייה היציבה הצפונית ביותר המוכרת של צמח זה מחוץ לארץ המקור העיקרית שלו, מצרים, שם הוא נפוץ ביותר לאורך גדות הנילוס. מופיע גם לאורך גדת האגמון ברקע שלושת הבולים ובשבל הבול השמאלי.

פירוט המינים בבולים - שובל 2

טברנון סימון חולתי - *Tristamella simonis intermedia*

(שני דגים במים מימין, אחד מוסתר חלקית על ידי הכיתוב בצהוב), היה נפוץ בחולה אך נכחד באתר זה. ייתכן שאוכלוסייה קטנה עדיין קיימת בכינרת, אך אין תצפיות עדכניות.

נון הגליל - *Nun galileus*

(דג במים משמאל), דג נדיר שהתייחד בכך שלא היו לו קשקשים. נכחד בארץ עם ייבוש החולה. ייתכן שעדיין קיים בסוריה באגם רדוד על נחל הנשפך לירמוך, אך אין מידע עדכני.

עיטם לבן-זנב - *Haliaeetus albicilla*

(ציפור מרחפת מעל המים), עוף דורס שבעבר היה מוכר בארץ בעיקר כעובר אורח אבל מספר זוגות גם נהגו לדגור בארץ, רובם סביב החולה ובמורדות המזרחיים של הרי הגליל העליון. עם ייבוש החולה כל האוכלוסייה המקומית נכחדה וכעת נעשים מאמצים להשיבו לחולה באמצעות גידול בשבי ושחרור באתרים מתאימים.

בול 3

פירוט המינים בבולים - בול 3

שפמנון מצוי - *Clarias gariepinus*

(דג במים מימין), דג טורף נפוץ, מצוי במקורות מים מתוקים לכל אורך השבר הסורי-אפריקאי במזרח אפריקה, ממצרים ועד אפריקה הדרומית, וכן במערב אסיה. החולה היא הקצה הצפוני של תחום המחייה הטבעי של דג זה.

לוטרה מובהקת - *Lutra lutra*

(יוצאת מהמים), יונק טורף החי במים. היה נפוץ בארץ בעבר. בשל הנזקים שגרם לברכות דגים ניצוד בהרחבה, מה שהוביל להתמעטותו. כיום מין מוגן ואסור בציד, ויש סימנים להתבססותו מחדש בצפון הארץ.

פירוט המינים בבולים - בול 3

ערברבה שעירה - *Epilobium hirsutum*

(פרחים ורודים משמאל), צמח ירוק עד, נפוץ בצפון ובמרכז הארץ בקרבת מקורות מים.

עגור אפור - *Grus grus*

(ציפורים על החוף במרכז), עובר אורח בארץ בתקופות הנדידה. להקות של כמה עשרות או מאות פרטים חורפות לעתים באזורים חקלאיים ובקרבת ברכות דגים. במזרח אסיה איתור העגור בשעת מעופו נחשב לסימן מבשר טובות. במערב הוא ידוע בעיקר בזכות ריקוד החיזור המרשים שלו, ובעונת הקינון מושך קהל גדול של צפרים לאזור החולה, הן ישראלים והן תיירים מחו"ל.

פירוט המינים בבולים - שובל 3

נברן המים - *Arvicola terrestris*

(מכרסם על החוף מימין), מכרסם קטן המצוי ברחבי אסיה ואירופה. בתחומי ארץ ישראל שרידיו נמצאו בעבר בצניפות של דורסי לילה שהתגלו באזור החולה. משערים שחי רק באזור זה ונכחד בארץ עם ייבוש החולה.

נחשון - *Anhinga rufa*

(ציפור משמאל), עוף מים שנצפה לעתים נדירות בארץ כעובר אורח או כחורף, וככל הנראה נכחד בארץ ישראל עם ייבוש החולה.